

УДК 338.43

DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2026.2.23>

JEL Classification: Q10, Q13, O13

Івченко В.М.,
канд. с.-г. наук,
генеральний директор,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7767-9086>
Український науково-дослідний інститут
продуктивності агропромислового комплексу, м. Київ

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ТА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ВИРОБНИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Ivchenko V.M.,
cand.sc.(agr.),
general director,
The Ukrainian Research Institute Productivity Agroindustrial Complex

THEORETICAL AND ANALYTICAL FOUNDATIONS OF THE FUNCTIONING OF UKRAINE'S AGRICULTURAL SECTOR AND ASSESSMENT OF THE ACTIVITIES OF AGRICULTURAL PRODUCERS

Постановка проблеми. Аграрний сектор є однією з ключових складових економіки України та відіграє системоутворюючу роль у забезпеченні макроекономічної стабільності, продовольчої безпеки й експортного потенціалу держави. В умовах повномасштабної війни, трансформації логістичних ланцюгів і поступової адаптації до вимог Європейського Союзу значення сільського господарства не лише не зменшилося, а й посилюється, оскільки аграрна продукція залишається основним джерелом валютних надходжень і важливим чинником соціально-економічної стійкості сільських територій.

Структура аграрного виробництва України характеризується поєднанням різних типів суб'єктів господарської діяльності – від сільських домогосподарств і фермерських господарств до великих сільськогосподарських підприємств. Така багатокладність формує специфічну модель аграрної економіки, у межах якої домогосподарства населення відіграють значну роль у виробництві продовольчої продукції для внутрішнього ринку, тоді як середні й великі аграрні підприємства забезпечують основні обсяги товарного виробництва та експортоорієнтованих поставок.

У контексті євроінтеграційних процесів та імплементації положень Угоди про асоціацію з ЄС особливої актуальності набуває питання відповідності аграрної структури України європейським підходам до організації сільського господарства, підтримки малих і середніх виробників, дотримання санітарних і фітосанітарних стандартів, забезпечення динаміки продукції та сталого землекористування. Це потребує комплексного аналізу чинної нормативно-правової бази, економічних параметрів діяльності різних груп суб'єктів аграрного сектору, а також їхньої ролі у формуванні внутрішнього продовольчого балансу та експортного потенціалу країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну та методологічну основу дослідження складають праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячені проблемам розвитку аграрного сектору, структурних змін у сільськогосподарському виробництві, ефективності діяльності аграрних підприємств та функціонуванню різних типів суб'єктів господарювання. Зокрема, значний внесок у розкриття теоретичних аспектів функціонування аграрної сфери зробили такі автори, як І. М. Яковець, О. В. Панасюк, В. П. Шаповал, М. І. Ковальчук, Н. С. Гончар та інші, які у своїх роботах розкривають сутність, цілі та принципи управління агропромисловим комплексом (АПК), механізми формування ринкової стійкості та адаптації до зовнішніх викликів.

У контексті економічного аналізу діяльності виробників сільськогосподарської продукції вагомий внесок зробили дослідження, присвячені оцінці продуктивності виробництва, ефективності використання ресурсів та структури аграрних підприємств. Зокрема, праці Л. В. Кузьменко та Ю. Б. Савченко розкривають методичні підходи до оцінювання економічної ефективності суб'єктів господарювання АПК, включаючи порівняльний аналіз господарських моделей для малих, середніх і великих форм підприємництва у сільському господарстві.

Значна увага в сучасних публікаціях приділяється питанням адаптації аграрного сектору до глобальних викликів, зокрема в умовах гео економічної нестабільності, змін клімату, інтеграційних процесів і технологічних трансформацій. Так, у роботах О. І. Дем'яненка та І. С. Бондаренка

аналізуються тенденції впровадження цифрових технологій, точного землеробства та інноваційних підходів до управління виробництвом, що сприяють підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств.

Окрему групу складають емпіричні дослідження, що ґрунтуються на аналізі великих масивів статистичних даних Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства, а також міжнародних організацій (ФАО, Світовий банк, ЄБРР). У таких публікаціях здійснюється оцінка динаміки виробництва основних видів продукції, структури посівних площ, продуктивності праці, експортних потоків та впливу політичних, економічних і природно-кліматичних факторів на результати діяльності аграрних підприємств.

Особливої уваги заслуговують останні аналітичні огляди, присвячені впливу війни на аграрний сектор України, що розглядають адаптацію виробників до руйнівних умов, зміни в логістичних ланцюгах, перебудову експортних маршрутів, ризику та можливості диверсифікації діяльності. Ці публікації представляють цілісну картину поточного стану сектору, важливі тренди та перспективи розвитку в середньостроковій перспективі.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених розвитку аграрного сектору України, низка проблем залишається недостатньо вивченою та потребує подальшого наукового опрацювання. Зокрема, недостатньо дослідженими є питання забезпечення ефективного функціонування різних форм господарювання в умовах воєнного стану, трансформації логістичних ланцюгів та адаптації виробників сільськогосподарської продукції до сучасних економічних викликів.

Потребують подальшого аналізу особливості взаємодії великих агрохолдингів, фермерських господарств та особистих селянських господарств у контексті забезпечення продовольчої безпеки держави та підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва. Недостатньо розкритими залишаються питання цифровізації аграрного сектору, впровадження інноваційних технологій, розвитку органічного виробництва та механізмів державної підтримки суб'єктів господарювання.

Постановка завдання. Метою статті є огляд ролі сільських домогосподарств у структурі аграрного сектору економіки України в сучасних умовах, зокрема їхнього внеску у виробництво валової сільськогосподарської продукції, забезпечення внутрішньої продовольчої безпеки та формування експортного потенціалу агропродовольчої продукції. У межах дослідження розглядаються місце та економічні параметри діяльності сільських домогосподарств у порівнянні з іншими суб'єктами аграрного виробництва – фермерськими господарствами та сільськогосподарськими підприємствами різних організаційно-правових форм, а також аналізуються особливості їх землекористування, виробничої спеціалізації та участі у товарних і збутових ланцюгах аграрної продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільськогосподарське виробництво України перебуває на порозі нової фази розвитку, викликаній глобальними трендами: зміною клімату, зростанням вимог до якості продукції, цифровізацією, а також інтеграцією в європейський аграрний простір.

В умовах військової агресії російської федерації аграрний сектор України залишається одним із драйверів вітчизняної економіки: на нього припадає близько 17 % ВВП, майже половина валютних надходжень; галузі ефективно інтегрувалися у світову продовольчу систему і сьогодні вітчизняна сільськогосподарська продукція експортується до понад 150 країн [1; 2].

Україна відновила експорт агропродукції до попереднього довоєнного рівня, який становив приблизно \$24,5 млрд [3]. За даними Державної служби статистики, сільське господарство нашої держави у 2024 році сформувало 7,1 % валового внутрішнього продукту держави, а частка продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції у товарному експорті з України становила 59,1 % [2]. У загальному обсязі капітальних інвестицій частка підприємств сільського, лісового та рибного господарства і виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у 2024 році становила 19 % [1].

Дані про землекористування постійно коливаються – на значній частині сільськогосподарських земель стало неможливим провадження сільськогосподарської діяльності, оскільки вони окуповані або перебувають під постійними обстрілами, або заміновані (прогнози показники посівних площ сільськогосподарських культур під урожай 2025 року порівняно з 2021 роком скоротилася в межах 20 %), пошкоджено зрошувані землі, фруктові сади і землі присадибних господарств, зазнало значних втрат поголів'я худоби [4]. За оперативною інформацією структурних підрозділів обласних державних адміністрацій, відповідальних за аграрний та сільський розвиток, нині обробляється близько 23 млн га земель сільськогосподарського призначення [5].

За інформацією Асоціації виробників молока, в Україні триває скорочення поголів'я ВРХ через недостатній рівень держпідтримки, війну та релокацію господарств із прифронтових регіонів до західних областей, де зафіксовано приріст [6].

За даними Мінекономіки, станом на 1 липня 2025 року в присадибному і промисловому секторі України утримувалося 2 млн 169,5 тис. голів ВРХ, у тому числі 1 млн 146,2 тис. корів. Порівняно до 1 липня 2024 року поголів'я ВРХ скоротилося на 192 тис. голів (-8 %), у тому числі корів – на 106 тис. голів (-8 %) [7]. Близько 42 % тварин утримується на промислових підприємствах, а 58 % – в господарствах населення.

Тваринництво залишається основою внутрішнього попиту та має потенціал для нарощування обсягів виробництва [7].

Галузь рослинництва демонструє перевагу у виробництві валової продукції – її частка складає близько 70 % (тваринництво відповідно – 30 %). Такий розподіл є наслідком:

- експортної орієнтації аграрного сектору (зернові та олійні культури);
- вищої концентрації виробництва у сільськогосподарських підприємствах;
- тривалого скорочення поголів'я у тваринництві [4].

У сільськогосподарських підприємствах частка рослинництва у валовій продукції є ще вищою (понад 75 %), що зумовлено спеціалізацією на зернових та технічних культурах. У фермерських господарствах рослинництво також переважає (понад 90 % валової продукції), тваринництво має допоміжний характер. У домогосподарствах населення частка рослинництва нижча через значну роль молочного та м'ясного виробництва, однак і тут рослинницька продукція залишається визначальною [6].

Валовий збір зернових і олійних у 2025 перебував на рівні, близькому до 2024 року, але на 15–25 % нижче довоєнних максимумів [5]. Кукурудза стала ключовою культурою маркетингового року завдяки відносно кращій урожайності та стабільному зовнішньому попиту [4]. Пшениця та ячмінь демонстрували стримане виробництво через погодні фактори та скорочення посівних площ у ризикових регіонах.

Військова агресія російської федерації проти України суттєво погіршила національну і світову продовольчу безпеку, загострила багато інших проблем, пов'язаних із забезпеченням населення харчовими продуктами, зокрема через обмеження у використанні земель для ведення сільського господарства [3; 4]. Разом з тим, вітчизняне сільськогосподарське виробництво здатне майже в повному обсязі задовольнити потреби споживачів у продовольстві. Більшість продовольчих товарів, реалізованих підприємствами роздрібною торгівлю, вироблені саме на території України, з них: понад 92 % – м'яса та м'ясних продуктів, хлібобулочних та борошняних кондитерських виробів, понад 85 % – харчових олій та жирів, безалкогольних напоїв, понад 73 % – цукрових кондитерських виробів, тютюнових виробів, понад 67 % – перероблених фруктів та овочів, алкогольних напоїв [1].

Слід зазначити, що Україна залишається одним із ключових гарантів світової продовольчої безпеки, забезпечуючи, зокрема, частку експорту соняшникової олії у світовому експорті на рівні 58,9 %, кукурудзи – 14,9 %, пшениці – 11,1 %.

Особливої уваги набуває виробництво продукції з високою доданою вартістю, яку Україна імпортує в значних обсягах.

Збільшення частки переробленої сільськогосподарської сировини в експорті може покращити позицію України у рейтингу світової торгівлі продовольством – у 2024 році Україна отримала близько 24,7 млрд. доларів США від експорту агропродовольчих товарів.

На шляху євроінтеграції Україна досягла прогресу у деяких сферах сільськогосподарського виробництва, переробки та виготовлення харчових продуктів, здійснення контролю за безпечністю та якістю продукції (харчові продукти, побічні продукти тваринного походження, органічна продукція), здійснення санітарних та фітосанітарних заходів, а також у реалізації фінансової та бюджетної політики, насамперед шляхом узгодження законодавства, удосконалення програм державної підтримки та запровадження Державного аграрного реєстру [5; 8].

Експортно орієнтований ринок агропродовольчих товарів України у 2021–2024 рр. зазнав помітних структурних змін. Серед зернових спостерігалось скорочення валютної виручки, хоча фізичні обсяги навіть дещо зросли. Водночас динамічно зріс експорт сої та ріпаку – у кілька разів як за вагою, так і за виручкою, що свідчить про переорієнтацію на олійні культури з високим попитом.

У сегменті переробленої продукції простежується різна динаміка: експорт соняшникової олії зменшився у вартості, але зріс за фізичними обсягами. Експорт ріпакової та соєвої олії збільшився як у тоннах, так і у вартості, підтверджуючи високу конкурентоспроможність цих товарів. Найбільш різке зростання показав цукор – як за вагою, так і за виручкою, що стало однією з нових тенденцій українського експорту [3].

Загалом динаміка свідчить про зростання ролі олійних культур та цукру в експорті України, тоді як традиційні зернові поступово втрачають частку у валютній виручці через певні фактори.

У 2024 році країни ЄС значно наростили імпорт української продукції. Частка ЄС у структурі українського експорту особливо зросла у пшениці, насінні ріпаку та соняшнику, що свідчить про зміцнення ролі ЄС як ключового ринку збуту для цих культур. Найбільший приріст частки спостерігається у соєвій та соняшниковій олії.

Для зернових культур (пшениця, ячмінь, кукурудза) простежується стійке збільшення поставок до ЄС, навіть попри коливання світових обсягів торгівлі. ЄС дедалі більше зосереджує український експорт олійних культур: у 2024 році на цей регіон припадало майже 90 % експорту насіння ріпаку та соняшнику. Частка ЄС у ріпаковій олії залишалася стабільно високою (~75 %), що підтверджує його статус головного споживача цієї продукції.

На ринку цукру також відбулося зростання частки ЄС у структурі українського експорту, хоча загальний світовий ринок зростав швидше, тому роль ЄС тут поки помірною (40,5 %). Загалом, у 2021–2024 роках ЄС посилив свою роль як головний торговельний партнер України, особливо у сегменті олійних культур та продуктів їх переробки [3].

Аграрний сектор України у 2024–2025 маркетинговому періоді характеризується чіткою диференціацією ролей між категоріями господарств. Сільськогосподарські підприємства формують основу товарного та експортного виробництва, фермерські господарства виконують функцію гнучкого середнього сегмента, тоді як домогосподарства населення залишаються ключовими виробниками соціально значущої та трудомісткої продукції для внутрішнього ринку.

За даними Державної служби статистики, на початок 2022 року сільськогосподарське виробництво було представлено понад 90 тис. суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм (юридичні особи та фізичні особи-підприємці) та майже 4 млн особистих селянських господарств (ОСГ). У наступні роки статистична звітність щодо фізичних осіб-підприємців, які здійснювали діяльність у галузі сільського господарства, не здійснювалась.

Станом на 1 січня 2025 року, в Україні було зареєстровано 76946 юридичних осіб з основним видом діяльності «Сільське господарство», з них – 50783 з організаційно-правовою формою «фермерське господарство». За інформацією Міністерства юстиції України (ДП НАІС) фермерських господарств, заснованих на основі фізичної особи-підприємця (сімейних фермерських господарств), станом на початок 2025 року, було зареєстровано 1322 одиниць [5]. Кількість ОСГ майже не змінилась.

Слід зазначити, що Законом України від 3 березня 2022 року № 2115 «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» [8] було призупинено ведення в обов'язковому порядку статистичної звітності щодо суб'єктів господарювання та фізичних осіб, в тому числі й опитування домогосподарств. Наразі цю норму скасовано з 5 липня 2025 року.

У 2024 році фермерські господарства (ФГ) обробляли земельні ділянки загальною площею близько 4,3 млн га. Із загальної кількості ФГ лише 5,9 % господарств обробляли земельні ділянки площею до 10 га, 37,8 % – площею від 10,1 до 50,0 га, 17,9 % – від 50,1 до 100,0 га, 27,7 % – від 100,1 до 500,0 га та 10,76 % – понад 500 гектарів.

Майже 4 млн домогосподарств та фізичних осіб обробляють 6514,9 тис. га ріллі (27,9 % від загальної земельної площі в обробітку). З них більше 3 млн домогосподарств населення (75,0 %) з площею земель до 1 га обробляють 1389,3 тис. га (21,4 %). 784,4 тис. од. або 19,6 % домогосподарств, які володіють від 1 до 10 га ріллі з цільовим призначенням «для ведення особистого селянського господарства», обробляють 2193,7 тис. га (33,6 %). Домогосподарства населення (53,8 тис. господарств або 1,4 %) та фізичні особи (161,5 тис. осіб або 4,0 %) обробляють відповідно 1 640,0 тис. га (25,2 %) та 1291,9 тис. га (19,8 %) – це рілля для ведення особистих селянських господарств та частково власні земельні частки (паї).

Виробництво валової продукції сільського господарства (за попередніми розрахунками) сільськогосподарськими підприємствами у 2024 році складало близько 55 %, фермерськими господарствами – близько 17 %, домогосподарствами населення – близько 28 %.

Висока частка підприємств у валовій продукції зумовлена концентрацією земельних ресурсів, використанням інтенсивних технологій, доступом до інвестицій та орієнтацією на зовнішні ринки. Саме цей сектор визначає загальні тенденції розвитку аграрного виробництва та експортний потенціал країни.

Загальна площа посіву сільськогосподарських культур по всіх категоріях господарств у 2024 р. складала 23391,8 тис. га, в тому числі по домогосподарствах населення – 6514,9 (27,9 %), фермерських господарствах – 4146,9 тис. га (17,7 %), сільськогосподарських підприємствах – 12 730,0 тис. га (54,4 %) [1; 5].

У структурі посівних площ усіх категорій господарств зернові та зернобобові культури займають найбільшу частку. При цьому, сільськогосподарські підприємства зосереджують понад половину площ під зерновими та технічними культурами, фермерські господарства мають високу частку технічних культур у власній структурі посівів, а домогосподарства населення концентруються на картоплі, овочевих і кормових культурах.

Частка сільськогосподарських підприємств у валовій продукції рослинництва складала 64 %, фермерських господарств – 16 %, домогосподарств населення – 20 %.

Значну частину посівних площ домогосподарств населення займають овочеві та баштанні – 6,2 %, картопля – 18,3 %, культури кормові – 13,5 %, у фермерських господарствах та сільськогосподарських підприємствах – культури зернові та зернобобові, а також технічні культури – відповідно 46,2 %, 52,6 %, 48,0 % та 43,9 %.

Частка сільськогосподарських підприємств у валовій продукції тваринництва складала 48 %, фермерських господарств – 5 %, домогосподарств населення – 47 %.

Виробництво трудомісткої продукції для власного споживання та продажу на місцевих ринках забезпечується господарствами населення, які залежать від кон'юнктури внутрішнього ринку.

У структурі валового виробництва сільськогосподарської продукції домогосподарства населення відіграють ключову роль, забезпечуючи значну частину різних видів продукції: молока – 58,6 %, яловичини та телятини – 63,8 %, свинини – 33,5 %, курятини – 8,9 %, овочевих та баштанних – 88,7 %, картоплі – 98,2 %, кормових культур – 53,2 %.

Сільськогосподарські підприємства спеціалізуються на виробництві курятини (86,9 %) та свинини (62,2 %), у рослинництві переважають пшениця (61,6 %), кукурудза (71,7 %), соняшник (65,6 %), соя

(73,4 %), ріпак (77,1 %) [1]. Здебільшого вони впливають на формування загальної тенденції розвитку сільського господарства України – нарощення виробництва товарної продукції, яка складається переважно з комерційно привабливих культур, що забезпечують як внутрішній ринок, в тому числі й через глибоку переробку, так і експортний потенціал держави.

Фермерські господарства мало поступаються сільськогосподарським підприємствам, виробляючи більш різноманітний спектр продукції рослинництва в межах 20–25 % та тваринництва в межах 4,0–4,5 % [5].

У структурі посівних площ переважають зернові та зернобобові культури (46,2 %) та технічні культури (52,6 %).

Висновки з проведеного дослідження. Аграрний сектор України залишається одним із ключових стовпів національної економіки, забезпечуючи не лише економічну стабільність, а й продовольчу безпеку країни. На нього припадає близько 17 % ВВП, майже половина валютних надходжень держави формується за рахунок експорту аграрної продукції, а робочі місця в цій галузі створюють зайнятість для кожного п'ятого українця. Продукція вітчизняних фермерів та сільськогосподарських підприємств експортується понад у 150 країн світу, що свідчить про ефективну інтеграцію України у світову продовольчу систему та її стратегічну роль у глобальному ринку.

2025 рік став надзвичайно складним для аграрного сектору, адже виробники зіткнулися із безпрецедентними викликами: військова агресія, постійні обстріли та мінування значних територій сільськогосподарських земель, а також негативні наслідки зміни клімату. Ці фактори суттєво вплинули на обсяги виробництва та структуру посівних площ, особливо у прифронтових та ризикових регіонах.

Попри такі складні умови, українські фермери та агропідприємства змогли зберегти виробничий потенціал, підтримати внутрішній ринок та забезпечити продовольчу безпеку населення. Фермерські господарства проявили гнучкість, адаптуючи структуру посівів та технології виробництва до нових реалій, тоді як великі сільськогосподарські підприємства зосередилися на підтримці експортного потенціалу держави, зберігаючи виробництво ключових зернових та олійних культур.

Аграрний сектор України у 2024–2025 маркетинговому періоді демонструє чітку диференціацію ролей між категоріями господарств, що забезпечує як стабільність внутрішнього ринку, так і розвиток експортного потенціалу країни.

Сільськогосподарські підприємства концентрують понад половину земель під зерновими та технічними культурами та забезпечують близько 55 % валової продукції. Вони спеціалізуються на виробництві комерційно привабливих культур (пшениця, кукурудза, соняшник, соя, ріпак), а також курятини та свинини. Саме цей сектор визначає загальні тенденції розвитку аграрного виробництва та експортного потенціалу країни.

Фермерські господарства обробляють близько 4,3 млн га земель та виробляють 17 % валової продукції, забезпечуючи різноманіття продукції рослинництва (зернові та технічні культури) та тваринництва (4–4,5 %). Фермери виконують функцію гнучкого середнього сегмента, адаптуючись до змін кон'юнктури ринку та підтримуючи внутрішнє споживання.

Домогосподарства населення обробляють понад 6,5 млн га ріллі та виробляють близько 28 % валової продукції, забезпечуючи трудомістку та соціально значущу продукцію для внутрішнього ринку: молоко (58,6 %), яловичина та телятина (63,8 %), свинина (33,5 %), овочі та баштанні (88,7 %), картопля (98,2 %), кормові культури (53,2 %).

У структурі посівних площ спостерігається наступне розподілення:

- сільськогосподарські підприємства: зернові та зернобобові – 46,2 %, технічні культури – 48,0 %;
- фермерські господарства: зернові та зернобобові – 46,2 %, технічні культури – 52,6 %;
- домогосподарства населення: картопля – 18,3 %, овочі та баштанні – 6,2 %, кормові культури – 13,5 %.

Таким чином, аграрний сектор України характеризується системною взаємодією трьох категорій господарств, де:

- сільськогосподарські підприємства визначають експортну та товарну продукцію,
- фермерські господарства забезпечують гнучкість і різноманіття,
- домогосподарства населення підтримують продовольчу безпеку внутрішнього ринку.

Ця модель дозволяє Україні зберігати стійкість аграрного виробництва, забезпечувати внутрішнє споживання та одночасно нарощувати експортний потенціал навіть у складних умовах 2024–2025 рр., підтверджуючи стратегічну роль агросектору як драйвера економіки та ключового гаранта продовольчої безпеки.

Література

1. Сільське господарство України 2024 : статистичний збірник. Київ : Держстат України, 2025. 245 с.
2. Державна служба статистики України. Квартальні розрахунки валового внутрішнього продукту України (архів). URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2003/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/arh_vvp_kv.html (дата звернення: 20.02.2026).

3. Державна служба статистики України. Зовнішньоекономічна діяльність URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (дата звернення: 21.02.2026).
4. Аграрний сектор України в умовах воєнного стану: тенденції, виклики та перспективи розвитку : науково-аналітична доповідь / за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ ІАЕ, 2024. 132 с.
5. Outlook for Ukrainian Agricultural Market with Results for 2024. Київ, 2025. URL: <https://ucab.ua/files/2024/2025%20Outlook.pdf> (дата звернення: 21.02.2026).
6. Аналітичний звіт: стан та перспективи молочної галузі України у 2024–2025 роках. Київ : Асоціація виробників молока, 2025. 58 с.
7. Кількість сільськогосподарських тварин за категоріями господарств станом на 1 липня 2025 року (Держстат України) URL: https://uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/apk/2025/pogolivja_kategory_01072025.pdf (дата звернення: 20.02.2026).
8. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни : Закон України від 03.03.2022 № 2115-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text> (дата звернення: 21.02.2026).

References

1. State Statistics Service of Ukraine (2025), *Silske gospodarstvo Ukrainy 2024: statystychnyi zbirnyk* [Agriculture of Ukraine 2024: statistical yearbook], Kyiv, Ukraine, 245 p.
2. State Statistics Service of Ukraine (n.d.). *Kvartalni rozrakhunky valovoho vnutrishnoho produktu Ukrainy (arkhiv)* [Quarterly estimates of Ukraine's gross domestic product (archive)], Kyiv, Ukraine, available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2003/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/arh_vvp_kv.html (access date February 20, 2026).
3. State Statistics Service of Ukraine (n.d.). *Zovnishnoekonomichna diialnist* [Foreign Economic], Kyiv, Ukraine, available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (access date February 21, 2026).
4. Lupenko, Yu.O. (Ed.). (2024), *Agrarnyi sektor Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: tendentsii, vyklyky ta perspektyvy rozvytku: naukovo-analitychna dopovid* [The agricultural sector of Ukraine under martial law: trends, challenges and development prospects: scientific and analytical report], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 132 p.
5. UCAB (2025), *Outlook for Ukrainian Agricultural Market with Results for 2024*. available at: <https://ucab.ua/files/2024/2025%20Outlook.pdf> (access date February 21, 2026).
6. Asotsiatsiia vyrobnykiv moloka (2025), *Analitychnyi zvit: stan ta perspektyvy molochnoi haluzi Ukrainy u 2024–2025 rokakh* [Analytical report: state and prospects of the dairy industry of Ukraine in 2024–2025], Kyiv, Ukraine, 58 p.
7. State Statistics Service of Ukraine (2025), *Kilkist silskohospodarskykh tvaryn za katehoriiami gospodarstv stanom na 1 lypnia 2025 roku*. [Number of farm animals by farm categories as of July 1, 2025, Kyiv, Ukraine, available at: https://uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/apk/2025/pogolivja_kategory_01072025.pdf (access date February 21, 2026).
8. Verkhovna Rada of Ukraine (2022), Law of Ukraine “On protection of the interests of reporting entities and other documents during the period of martial law or state of war” dated 03.03.2022 no. 2115-IX, available at: <https://zakon.rada.gov.ua> (access date February 21, 2026).

Івченко В.М.

ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ТА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ВИРОБНИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Мета. Метою статті є огляд ролі сільських домогосподарств у структурі аграрного сектору економіки України в сучасних умовах, зокрема їхнього внеску у виробництво валової сільськогосподарської продукції, забезпечення внутрішньої продовольчої безпеки та формування експортного потенціалу агропродовольчої продукції.

Методика дослідження. Методологічну основу становлять загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналіз і синтез статистичних даних, порівняльний аналіз динаміки виробництва і експорту, структурно-функціональний підхід до оцінки ролі різних категорій господарств, метод узагальнення та систематизації аналітичної інформації. Інформаційною базою слугували офіційні статистичні матеріали та галузеві аналітичні звіти.

Результати дослідження. Встановлено, що структура валової продукції залишається диспропорційною: частка рослинницької продукції становить близько 70 %, тоді як тваринництва – 30 %. Скорочення поголів'я великої рогатої худоби (на 8 % у 2025 році) свідчить про кризові тенденції у тваринницькій галузі. Сільськогосподарські підприємства формують 55 % валової продукції, фермерські господарства – 17 %, домогосподарства населення – 28 %, що відображає чітку диференціацію функцій між категоріями виробників.

Проаналізовано зміни в експортній структурі: зростає роль олійних культур та продуктів їх переробки, а також цукру, тоді як частка традиційних зернових у валютній виручці поступово

зменшується. Європейський Союз посилює позиції як ключовий ринок збуту української агропродукції, особливо у сегменті насіння ріпаку, соняшнику та рослинних олій.

Наукова новизна результатів дослідження. Обґрунтовано комплексне узагальнення структурних змін аграрного сектору України, що відбуваються в умовах воєнної економіки та одночасного поглиблення євроінтеграційних процесів, яке дозволяє системно охарактеризувати трансформацію галузевої структури виробництва, перерозподіл ресурсів та зміну пріоритетів розвитку аграрного сектору. Також встановлено нові експортні тенденції українського аграрного сектору, зокрема посилення ролі олійних культур у структурі аграрного експорту та поступове зростання частки продукції з вищою доданою вартістю, що свідчить про переорієнтацію експортної моделі від сировинної до більш диверсифікованої та орієнтованої на переробку.

Практична значущість результатів дослідження. Отримані результати можуть бути використані для формування державної аграрної політики, розроблення програм підтримки тваринництва, стимулювання переробної галузі та підвищення експортного потенціалу. Матеріали можуть бути використані у наукових дослідженнях, освітньому процесі та аналітичній діяльності органів державного управління.

Ключові слова: аграрний сектор України, сільське господарство, рослинництво, тваринництво, експорт агропродукції, продовольча безпека, євроінтеграція, структурні трансформації, домогосподарства населення.

Ivchenko V.M.

THEORETICAL AND ANALYTICAL FOUNDATIONS OF THE FUNCTIONING OF UKRAINE'S AGRICULTURAL SECTOR AND ASSESSMENT OF THE ACTIVITIES OF AGRICULTURAL PRODUCERS

Purpose. The aim of the article is to review the role of rural households in the structure of the agricultural sector of the Ukrainian economy in modern conditions, in particular their contribution to the production of gross agricultural products, ensuring domestic food security, and forming the export potential of agri-food products.

Methodology of research. Framework is based on general scientific and specialized research methods, including analysis and synthesis of statistical data, comparative analysis of production and export dynamics, a structural-functional approach to assessing the role of different categories of farms, and methods of generalization and systematization of analytical information. The information base consists of official statistical data and sectoral analytical reports.

Findings. The study reveals that the structure of gross agricultural output remains disproportionate: crop production accounts for approximately 70%, while livestock production represents 30%. A decline in the cattle population (by 8% in 2025) indicates crisis tendencies in the livestock sector. Agricultural enterprises generate 55% of gross output, farms account for 17%, and rural households contribute 28%, reflecting a clear functional differentiation among producer categories.

Changes in the export structure have been identified: the role of oilseed crops and processed oilseed products, as well as sugar, is increasing, while the share of traditional cereals in foreign currency revenues is gradually decreasing. The European Union is strengthening its position as a key market for Ukrainian agricultural exports, particularly in the segments of rapeseed, sunflower seeds, and vegetable oils.

Originality. A comprehensive generalization of structural changes in the agrarian sector of Ukraine, occurring in the conditions of a war economy and simultaneous deepening of European integration processes, is substantiated, which allows for a systematic description of the transformation of the industry structure of production, the redistribution of resources and the change in priorities for the development of the agrarian sector. New export trends in the Ukrainian agrarian sector are also identified, in particular, the strengthening of the role of oilseeds in the structure of agricultural exports and the gradual growth of the share of products with higher added value, which indicates a reorientation of the export model from raw materials to a more diversified and processing-oriented one.

Practical value. The obtained results lie in their potential use for shaping state agricultural policy, developing livestock support programs, stimulating the processing industry, and enhancing the country's export potential. The results may also be applied in academic research, educational activities, and analytical work of public administration bodies.

Key words: agricultural sector of Ukraine, agriculture, crop production, livestock production, agricultural exports, food security, European integration, structural transformations, rural households.

Дата надходження рукопису: 27.03.2026

Дата прийняття рукопису до друку: 01.05.2026

Дата публікації: 18.05.2026